

DEN STRANDADE VALEN

Om att tillgodogöra sig kultur

En krönika av Emil Jensen,
artist och författare

För några år sen var jag i Berlin och uppträdde på europamästerskapen i poetry slam. Vi var ett trettioantal representanter från olika länder som skulle tävla i spoken word.

Spoken word är en relativt ny uttrycksform, eller, rättare sagt, den känns ny tack vare det engelska namnet.

Egentligen betyder det bara "talat ord" och det är ju en av de äldsta konstformerna som finns.

Så jag representerade helt enkelt Sverige i EM i snack.

Det fungerade lite som verbal konstakning – med en jury som satte poäng upp till 10.0 på vår ordkonst.

Vi uppträdde alla i tjugo minuter var, med alltifrån poesi till komik, juryn satte sina poäng och dessutom mätte en domare hur starka och långa applåderna blev efter varje akt.

Jag hade, precis som de flesta, översatt mina texter till engelska, allt för att göra mig så förstådd som möjligt.

En av de första tävlande på scen var en poet från Polen, som förklarade på bruten engelska att han skulle läsa en dikt om en val som hade strandat.

Därefter följde en tjugo minuter lång dikt – om en val som hade strandat. På polska. Alltså dikten var på polska, jag vet inte om valen hade strandat på polska.

Jag kan ingen polska, ingen av mina andra medtävlare kunde polska och ingen av de tolvhundra tyskarna i publiken heller.

Men det var något med hur han läste och hur han förmedlade som gjorde att vi alla blev berörda och tagna, vi skrattade och grät. Jag kan fortfarande flera år senare återkalla känslan och bilden av den där valen. Även om jag aldrig sett den. Eller ens kan vara säker på vad jag hört om den. Bara anat och framför allt tagit in.

Jag kunde inte förstå, men jag kunde tillgodogöra mig.

Något år senare uppträdde jag själv i Malmö. Två tibetanska munkar hade varit i Sverige ett tag och rest runt i landet och pratat om sin situation med hjälp av en biståndsorganisation.

Som avslutning på deras resa anordnades en kväll med musik, dans och poesi.

När jag kom ut på scenen såg jag de båda munkarna sitta längst fram och det slog mig att de inte kunde ett ord svenska. Först tänkte jag att jag skulle köra lite av mitt material på engelska, men sen kom jag ihåg den polska poeten och vad jag själv upplevt i Berlin och gjorde sen hela min föreställning på svenska.

De tibetanska munkarna satt där och skrattade och grät.

När de sen skulle åka tillbaka till norra Indien, där de levde i exil, hade en av arrangörerna frågat om deras veckor i Sverige. Vad var roligast?

Utan att tveka svarade båda unisont:

– The talking man!

Det gjorde mig så otroligt glad när jag fick höra. Den talande mannen.

De kunde inte förstå, men jag kunde tillgodogöra sig.

Så vi behöver med andra ord inte förstå, och det går dessutom alldeles utmärkt att aktivt missförstå.

Ibland är vi så upptagna av att det ska bli rätt att vi missar att det blir ännu bättre när det blir fel.

I hela mitt liv har jag haft så stor glädje av att höra fel – eller höra vilse som jag hellre kallar det.

När jag var fjorton år och punkare trodde jag på fullaste allvar att Ebba Gröns gamla hit "800 grader" gick "800 damer, du kan lita på mig, du kan lita på mig."

Thåströms lilla punkmelodi om trohet.

Några år senare berättade en kompis om en gemensam vän som hade blivit sänd till mentalsjukhus.

Jag tyckte att hon sa "sentimentalsjukhus". Det låter mycket mysigare, att vara inlagd ett par veckor för lite nostalgi.

Och jag trodde under mina första år som politiskt engagerad att civil olydnad hette senil olydnad. Att man helt enkelt glömmer sina order, bara man vågar glömma och har lite senilkurage.

Jag har överhuvudtaget haft sån glädje av allt jag missförstått i livet att jag gjorde hela mitt första vinterprat i radio om missförståndets magiska möjligheter.

Att uttrycka sig – skriva, måla, sjunga och dansa är alltid förenat med risken att göra bort sig. Att tala inför andra är det vi fruktar mest av allt i hela världen, just på grund av rädslan för att göra bort oss.

Även när det gäller att lyssna och uppleva är många rädda för att göra bort sig – att missförstå, misstolka, eller inte hänga med.

Det är så synd och hindrar så många starka möten, möjligheter och upplevelser.

Att tillgängliggöra kultur handlar mycket om att slipa ner trösklar. Att ta sig över vissa hinder kan ibland vara ångestladdat, och även om man vet att belöningen är stor så går det bara inte.

För den som är nedsatt, sjuk eller trött kan ett bara så litet ångestpåslag stoppa den från att ta sig över tröskeln som krävs för en stor upplevelse.

Därför är det så oerhört värdefullt om någon underlättar tillgängligheten så att upplevelsen bara finns en knapptryckning bort. Men också underlättar känslan av att det är okej att inte höra allt, inte förstå allt, och inte hänga med i allt. Att det rentav kan berika att missförstå.

Det slår mig i detta nu att den polska poeten kanske drev med oss alla, och inte alls pratade om en val som hade strandat. Men det spelar inte så stor roll. Min upplevelse av den strandade valen kommer jag ändå alltid bära med mig.